

## A NYUGATI RENDVÉDELEM HATÁSA A XIX-XX. SZÁZADI MAGYAR RENDVÉDELEMRE

### XI. Rendvédelemtörténeti Tudományos Konferencia, Budapest, 1998. szeptember. 22-25.

A magyar rendvédelemtörténet gyarapodó művelése, elmélyülő feltárása nyomán egyre inkább előtérbe került az a gondolat, hogy a hazai rendvédelemtörténet változásait a nemzetközi, európai rendvédelem fejlődési tendenciáinak tükrében vizsgáljuk.

Ezen igény kielégítésére való törekvés volt az egyik oka annak, hogy a XI. Rendvédelemtörténeti Konferenciát a nyugat-európai és a magyar rendvédelem kapcsolata témában hirdették meg a szervezők. A konferencia témaválasztásának másik oka abban rejlik, hogy a magyar rendvédelem nem nélkülözheti a fejlesztést. A változások alapvetően két forrásból táplálkozhatnak: a hazai történelmi tapasztalatokból és a külföldi eredmények adaptációjából.

A konferencia egyik fő célja az volt, hogy feltárja a XIX-XX. században már magyarországon alkalmazott nyugati rendvédelmi tapasztalatok körét és módját. Ezzel a rendezvény mintegy irányt kívánt mutatni a hazai rendvédelem fejlesztési lehetőségeinek.

A konferenciát a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelemtörténeti Tudományos Társaság a Rendőrtiszti Főiskola Rendészeti Kutatóintézetének közreműködésével szervezte. A rendezvény előkészítéséhez és megvalósításához jelentős segítséget nyújtott az Országos Rendőrfőkapitányság, valamint a Vám- és Pénzügyőrség Szociális, Kulturális és Sportközpontja. A szervezők a konferenciát Szemere Bertalan, az első felelős kormány belügyminisztere emlékének ajánlották.

A konferencián mintegy 60 fő vett részt. A külföldi résztvevők tág földrajzi határok közül látogatták meg a rendezvényt. Graz és a kanadai Vancouver szigete volt a határainkon túlról érkezők lakhelyének egymáshoz viszonyított legtávolabbi pontja. Az észak-amerikai kontinensről Kanadából és az Egyesült Államokból, az európai kontinensről Ausztriából, Németországból és Angliából

érkezett a konferencia résztvevőinek csaknem 20%-a.

Az első nap délelőttjén *dr. Komáromi István* rendőr dandártábornok, a Pest megyei rendőrfőkapitány elnökölt.

Rövid köszöntőt követően ekkor került sor az újonnan alapított Rendvédelemtörténetért Érdemkeresztek átadására. Elismerésben részesült a rendvédelemtörténet önzetlen támogatásáért *dr. Habsburg Ottó*, *Bánkuty Géza* és vitéz *Kiss Gábor*; a rendvédelemtörténet kimagasló műveléséért *Keserű István Ph. D.*, *Parádi József Ph. D.*, *Mezey Barna Ph. D.*, *Szakály Sándor Ph. D.*, *dr. Ernyes Mihály*, *dr. Öry Károly*, *Franz Hestera* és *Zeidler Sándor*.

*Dr. Habsburg Ottó* nevében a kítüntetést menye *dr. Habsburg Eilka*, *Bánkuty Géza* nevében pedig vitéz *baranchi Tamáska Endre* ezredes vette át a kítüntetést. *Franz Hestera* nyugállományú osztrák csendőr ezredesnek 1999 tavaszán nyújtják át az elismerést a felújított bécsi csendőrmúzeum megnyitása alkalmából.

Az elismerésben részesültek felköszöntésével egyidőben könyvbemutatóval folytatódott a rendezvény. Ennek során azokkal a munkákkal ismerkedhettek meg a rendezvény résztvevői, amelyek a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelemtörténeti Tudományos Társaság tagjainak tollából önálló kiadványként láttak napvilágot 1998-ban. Őt ilyen mű született: *Sallai János*: A magyar-lengyel határ története; *Baczoni Gábor*: Rendőrségi napi jelentések 1956. október 23 – december 31-ig; *Dr. Ernyes Mihály*: Fejezetek a rendőrség történetéből 1954-ig. Pécs-Baranya; *Dr. Szikinger István*: Rendőrség a demokratikus jogállamban; *Dr. Harald Seyrl*: Die Österreiche Revolution 1848.

A fogadás után *dr. Ernyes Mihály* személyesen is felhívta a jelenlévők figyelmét legújabb könyvének néhány érdekes és

tartalmas, a rendvédelemtörténet diszciplináját gyarapító részletére.

A protokolláris események után az első előadó, *Lugosi József* ezredes, Ph. D., a Hadtörténeti Múzeum főigazgatója a csendőrség tápuskáit ismertette. *Lugosi József* előadásai kezdetétől fogva a rendvédelemtörténeti konferenciasorozat nélkülözhetetlen színfoltjai. Az a lehetőség, hogy a hallgatóság kezébe vehette az előadás tárgyát képező fegyvereket, semmi mással nem pótolható élményhez juttatta a hallgatóságot.

Ebédszünet után az elnöki teendőket *Zachar József* ezredes, a történelemtudomány doktora, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatójának tudományos helyettese vette át. Ezen az ülészakon került sor a Szemere Bertalan személyéhez fűződő előadásokra.

A Szemere Bertalan munkásságát felölölő szekciót *Lórincz József* Ph. D. nyitotta meg, aki Szemere Bertalannak a börtönügy terén kifejtett tevékenységéről szólt. Az előadó tudományos munkásságának terrénuma a magyar börtönügy története, ebből adódóan a korabeli magyar börtönügy állapotát és az abban Szemere Bertalan tevékenysége nyomán beállt változásokat rendkívül gazdag információanyag kíséretében ismertette.

*Dr. Botos János* Szemere Bertalan pályájának fontos állomását, az első felelős magyar kormányban betöltött belügyminiszteri tisztsége során végzett munkásságát elemezte. Módot talált arra is, hogy Szemere élete ezen szakaszának bemutatása kapcsán egyben megismertesse hallgatóságát a korabeli belügyi tárca szervezetével, feladatrendszerével.

*Hermann Róbert* Ph. D., a hadtörténeti Intézet tudományos főmunkatársa Szemere Bertalan és a nemzetőrség kapcsolatának lényegét igyekezett megvilágítani az előadás szűkre szabott időkorlátai között. Ennek során felhívta a jelenlévők figyelmét néhány olyan tényezőre, amelyek eddig nem kerültek a témával foglalkozók érdeklődésének középpontjába. Az előadó plasztikusan érzékeltette, miként alakultak át a nemzetőrség funkciójára, illetve igénybevételenek módjára irányuló elképzelések a testület működése során.

*Fazekas László* Szemere Bertalan ifjú éveivel foglalkozott előadásában.

*Csapó Csaba* Ph. D. aspiráns gróf Ráday

Gedeon szegedi királyi biztosi tevékenységét mutatta be a gróf életútjába ágyazva, egyben a királyi biztosság intézményeinek hatáskörét ismertetve; a tények ismertetésén túl igyekezett fényt deríteni a háttérben meghúzódó politikai, hatalmi érdekekre is.

*Dr. Suba János* „A rendőri intézkedés jogosultságát igazoló okmányok a XIX-XX. században” című tervezett előadása helyett „A határszéli forgalom szabályozása a XIX-XX. században” címmel tartott előadást. Az előadás során a témakört korábban már feltáró *Parádi József*, *Nagy György* és *Gáspár László* nézeteivel megegyező álláspontjának adott hangot, mely szerint a kishatárforgalom a Kárpát medencében a dualizmus és a két világháború között is példa értékű volt. Jelenlegi, liberalizálódó kishatárforgalmunk még távol áll a második világháborút megelőző kishatárforgalmi lehetőségektől.

*Bacsa Gábor* Ph. D. előadása sok érdekes információval gyarapította a hallgatóság ismereteit a két világháború közötti határőrizet és az úgynevezett tájékoztató szerek kapcsolatát illetően.

A konferencia első napjának előadásait kérdések követték. Ehhez minden biztonnal hozzájárult, hogy az előadások időtartamát 25 percben maximálták a szervezők. Az előadók lehetőséget kaptak azonban arra, hogy írásban leadott anyaguk bővebb lehet a szóban elhangzottaknál. Az írásos anyag – a konferenciasorozat hagyományaihoz híven – kiadásra kerül majd.

A konferencia első napjának délutáni előadás csoportját követően került sor – a rendezvénysorozat hagyományainak megfelelően – a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelemtörténeti Tudományos Társaság éves közgyűlé-sének megtartására.

Az elnöki beszámolóban – melyet a jelenlévők egyhangúlag elfogadtak – elhangzottak olyan információk is, amelyek túlmutattak a szűken vett egyesületi életen. Az egyesületi elnök bejelentette, hogy:

– a magyar rendvédelemtörténet számára a Magyar Királyi Csendőrségi Bajtársi Közösséggel együttműködve honlapot nyitottak, amelyen megtalálhatók a rendvédelemtörténet művelésével kapcsolatos hírek, folyamatosan felvisszik rá a nemzeti rendvédelemtörténeti bibliográfiát, majd a jelesebb kiadványokat és a fontosabb dokumentumokat is;

– az előző közgyűlés intencióinak

megfelelően létrehozták a rendvédelem történetét művelők és támogatók elismerésére a Rendvédelemtörténetért Érdemkeresztet, amelyben azonban nem csupán a társaság tagsága részesülhet, ezzel létrejött a diszciplinához kötődő elismerési rendszer, amely eddig hiányzott a magyar tudományos közéletből;

– befejezés előtt áll a Torontói Magyar Királyi Fegyveres Erők Múzeuma elnevezésű gyűjtemény hazatérésének előkészítése. A Hadtörténeti Múzeum az anyagot befogadja és annak rendvédelmi részét tartós letét formájában átadja a szegedi Móra Ferenc Múzeumnak, amely az Ópusztaszeri Történelmi Nemzeti Emlékpark skanzenfalujának főigazgatási blokkjában állítja ki az anyagot századforduló korabeli őrsiroda és a M. Kir. Csendőrség életútját bemutató szoba berendezésével. A magyar kormány nevében a honvédelmi miniszter már kérte a gyűjtemény hazaszállítását, mely költségének anyagi fedezetére pályázat útján biztosítják a szükséges összeget. Ezáltal elérhető, hogy – a repülőmúzeumhoz hasonlóan – a torontói gyűjtemény is hazatérjen az ezredfordulón;

A konferencia következő napjának délelőttjén *dr. Szabó Dénes* professzor (Kanada), a kanadai és a magyarországi tudományos akadémiák rendes tagja, a montreáli Nemzetközi Kriminálisztikai Intézet elnöke elnökölt.

A programot *Szikinger István* Ph. D. nyitotta meg „Az angolszász rendvédelem fejlődésének tendenciái az 1800-as évektől napjainkig” című előadásával. Az előadó az angolszász rendvédelemnek a kontinentálistól eltérő sajátosságaira igyekezett rámutatni, kifejtve e sajátosságok okait, előzményeit és előnyeit.

*Mezey Barna* Ph. D. a német rendvédelem fejlődési tendenciáit mutatta be az 1800-as évektől. Kiemelte, hogy a német rendvédelem változásai szorosan összefüggnek a német nép vizsgált időszaka viharos történelmi változásaival. A német rendvédelem a legszélsőségesebb politikai viszonyoknak megfelelő struktúrákat hozott létre.

*Helmut Gabhardt* professzor (Ausztria) a XIX. századi osztrák csendőrségről tartott előadást. Ennek során számos ténnyt említett, amelyek nyilvánvalóvá teszik az ausztriai csendőrség közvetítő szerepét a francia és a

magyar csendőrség között.

*Dr. Óry Károly* a francia rendvédelem XIX-XX. századi fejlődést mutatta be. Ennek során a hangsúlyt a francia rendvédelem kontinentális sajátosságaira fektette.

*Parádi József* Ph. D. a kiegyezéstől a népköztársaságig terjedően mutatta be a magyar rendvédelem sajátosságait és fejlődési tendenciáit. A szerző új megvilágításba helyezte történelmi tényeket és jelenségeket, illetve a feltárt források tapasztalatai nyomán újszerűen csoportosította az eseményeket, periodizálta a hazai rendvédelem fejlődését.

*Szakály Sándor* Ph. D., a Hadtörténeti Intézet tudományos főmunkatársa a magyar tábori csendőrséget bemutató közismert könyvében foglaltakon túlmutató legújabb kutatási eredményeiről tájékoztatta a hallgatóságot. Történelmi objektivitással mutatta be egy olyan szervezet működését, amelynek tagjai és a velük szemben állók is a mai magyar társadalom hajlott korú tagjai.

*Davola József* a katonai rendőrség helyzetét, kialakulásának gyökereit igyekezett bemutatni előadásában, átfogó módon, a fejlett nyugati világ tapasztalatainak közvetítésével, a hazai igények és lehetőségek bemutatásával.

Ebédszünet után az elnöki funkciót *dr. Mezey Barna* egyetemi docens, az állam- és jogtudomány kandidátusa, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Magyar Jogtörténeti Tanszékének vezetője, dékánhelyettes vette át.

*Zachar József* az osztrák rendvédelmi modell történelmi gyökereit tárta fel. Rámutatott azokra a közös jellemzőkre, amelyek az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában voltak ugyan a legkiterjedtebbek, azonban már jóval korábban is megfigyelhetők az ausztriai és a magyarországi rendvédelem közös vonásai. E közös vonások az első világháborút követően sem szűntek meg, azokat csupán a szovjet megszállás időszakában igyekeztek háttérbe szorítani. Az előadó okfejtésében egyértelműen bebizonyosodott, hogy a két ország rendvédelemtörténetében, a kétségkívül meglévő nemzeti sajátosságok mellett, sok hasonlóság van.

*Vitéz Kiss Gábor* (Egyesült Államok), a floridai Seminole County tiszteletbeli sheriffje a tengerentúli nagyhatalom rendvédelmi stratégiája irányait igyekezett

megragadni előadásában, bemutatva mindazon tendenciákat, amelyek eredményre vezettek a bűnözés elleni harcban.

*Sallai János* Ph. D. külföldi tanulmányútja miatt nem tartotta ugyan meg előadását, azonban írásban leadta azt, és a konferencia anyagával együtt fog megjelenni.

*Vitéz Domokos Sándor* (Kanada) a polgári rendőrség korszerű alapelveit taglalta Ramsey Clark írásai nyomán, párhuzamot állítva a mai magyarországi igények és lehetőségek valamint a polgári rendőrséggel szembeni korszerű elvárások között.

*Dr. Szabó Károly* váratlan szolgálati elfoglaltsága miatt kényszerült távol maradni a konferenciától, így nem kerülhetett sor „Az angol, francia, német rendvédelmi szervek képzési tapasztalatainak hasznosítása a magyar rendőrök felkészítésében” című érdekesnek ígérkező előadására.

*Szűcs János* a francia csendőrségnek a francia rendvédelemben betöltött helyéről és feladatairól szólt.

*Vitéz baranchi Tamáska Endre* (Egyesült Államok) „Egy csendőrors országos tekintélye” címmel tartott előadásában a csendőrség hétköznapijait idézte és jól érzékeltette azokat a sajátosságokat, amelyek lehetővé tették, hogy a M. Kir. Csendőrség máig is irigylésre méltó eredményeket tudhatott magáénak a közbiztonság szavatolása terén.

*Simon Ferenc* (Kanada) a magyar történetírás feltáratlan területére kalauzolta el a hallgatóságot, amikor bemutatta azt a történelmi tény, hogy Raul Wallenberg személyét, illetve az általa kimenekítettek egy részét a Magyar Királyi Csendőrség egy szakasza védelmezte a megújuló nyilas támadási kísérletekkel szemben.

*Bobák Artúr* a magyarországi magánnyomozás XX. századi történetét villantotta fel előadásában. A hallgatók megtudhatták, hogy magánnyomozás szervezett keretek között a századfordulótól létezik Magyarországon. Lényegében ugyanazok a körülmények és indokok vezettek e szakma elterjedéséhez a dualista Magyarországon, mint amelyek napjainkban. Az előadó a mai helyzet javára írta ugyan a részletesebb törvényi szabályozást, azonban etikai tekintetben a századfordulói álláspontokat kedvezőbbnek ítélte.

A második nap előadásai lényegében két

gondolatkör köré csoportosultak. A délelőtt folyamán a nyugati tapasztalatok feltárása került előtérbe, délután a hagyományörző jelleg dominált.

Az előadások harmadik, zárónapjának délelőttjén *Dombrády Lóránd*, a hadtudomány doktora elnökölt.

Az előadók sorát *Kósa László* Ph. D. aspiráns nyitotta meg aki a pesti, budai és óbudai rendőrség, illetve a bécsi rendőrség majd a kiegyezés utáni önkormányzati rendőrségek tevékenységét mutatta be a vonatkozó korabeli jogszabályok és statisztikai kimutatások, illetve jelentések feldolgozása nyomán.

*Dr. Rácz Lajos*nak betegsége miatt nem állt módjában ismertetnie a „Budapest rendvédelme a századfordulón” című előadását.

*Csóka Ferenc* Ph. D. aspiráns „Titkosrendőrség Budapesten” címmel a fővárosi rendőrség operatív módszerekkel dolgozó részlegeinek történetét mutatta be. Előadásából kitűnt, hogy a fővárosban titkosrendőrség nem működött, mindig volt azonban a rendőrségnek egy olyan része, amely nem nyílt módszerekkel végezte munkáját. E részlegek egyes esetekben ugyan közösen dolgozhattak az elhárítás és felderítés szerveivel, azonban azoktól minden tekintetben külön álltak.

*Keserű István* Ph. D. az első világháború utáni magyar rendvédelem budapesti újjászervezését mutatta be. A hallgatóság megtudhatta, hogy a fővárosi rendvédelem újjáalakításának mintegy húzó szerepe volt az ország rendvédelmének alakításában. Az előadó egyrészt a legitimitást és a szabad királyválasztók küzdelmét érzékeltette a rendvédelemben, másrészt a szolgálat alkotmányos alapokra történő visszairányítását a különítmények működésének felszámolásával.

*Kaiser Ferenc* Ph. D. aspiráns előadása szorosan kapcsolódott a Keserű István által elmondottakhoz; a budapesti agglomeráció rendfenntartási kompetenciájának újraelosztását vizsgálta 1918/19-et követően. A hatáskörök újraszabályozásában – az első világháború előtti helyzethez képest – nem a közigazgatási státusz kapott primátust, hanem a főváros és környéke közbiztonsága. Ez a korábbinál sűrűbb csendőri jelenlétet jelentett és azt, hogy a fővárosi rendőrkapitányság

kompetenciája fokozatosan erősödött az agglomerációban elhelyezkedő rendőrségek irányában.

*Ravasz István* alezredes Ph. D., a Hadtörténeti Múzeum tudományos főmunkatársa a nyilas rendvédelem német gyökereinek bemutatásával a rendvédelem oldaláról is megerősítette azt a tényt, hogy a nyilas rendszer nem a Kárpát medence társadalmának szülötte, hanem német import, a birodalmi Németország által Magyarországra kényszerített állapot volt, amelynek hiányoztak a magyar gyökerei.

*Vass Ferenc* a magyar útlevelelrendészet változásának tendenciáit tárgyalta a századfordulótól napjainkig. A változások jelentősek voltak, hiszen a liberális regulációtól a sztálini diktatúra szabályozásáig terjedtek.

Ebéd után a konferencia elnöki tisztét *dr. Óry Károly* főiskolai docens vette át.

A délutáni első előadó *Kósa László* Ph. D. aspiráns a budapesti közúti közlekedés rendjének szabályozásáról szolt 1872-től napjainkig; lényegében a hármas településből világvárossá fejlődött város közlekedéstörténetét ismertette.

*Simon Sándor* a budapesti agglomeráció peremterületébe tartozó Cegléd és környéke XVIII-XIX. századi rendvédelmét mutatta be.

*Kiss István Géza* alezredes, Ph. D. aspiráns, a Hadtörténeti Múzeum főmúzeológusa a Magyar Királyi Pénzügyőrség szociális viszonyainak

szabályozását és azok helyzetét tárta fel előadásában a két világháború közötti időszakra vonatkozóan.

*Kövesi László* „Szociálpolitikai érzékenység a rendőri és a BM szerveknél 1990-től napjainkig” címmel napjaink szociálpolitikai helyzetét vizsgálta. A konferencia egyetlen nem történelmi témájú megnyilatkozását történelmi tartalmú hozzászólások követték, amelynek lényege az volt, hogy a nyugdíj-pénztár követelje vissza azokat a javakat, amelyeket e szervezet elődjétől az úgynevezett népi demokrácia időszakában elvettek.

Az előadásokat vita zárta le. A legérdekesebb viták Parádi József, Csóka Ferenc és Kaiser Ferenc előadásai körül bontakoztak ki.

A konferencia tapasztalatait, előadásainak konklúzióit *dr. Óry Károly* összegezte, aki a jelenlévők egyetértésével támogatva sikeres rendezvénynek minősítette a konferenciát, amelyen új, eddig ismeretlen történelmi tények, új kutatási eredmények is felszínre kerültek. Ezek közé sorolta a Ráday Gedeon szegedi kormánybiztosságával kapcsolatos egyes kérdéseket, illetve a magyar rendvédelem sajátosságait bemutató előadásokat.

Az előadások zárását követően a résztvevők fehér asztal mellett beszéltek meg mindazt, amire a konferencia vitájában nem jutott idő. Pénteken, a fakultációs program keretében, Székesfehérvár és környéke nevezetességeinek megtekintésére került sor.

SUBA JÁNOS

## A MURA MENTE ÉS A TRIANONI BÉKESZERZŐDÉS

**Nemzetközi tudományos konferencia, Lendva, 1998. november 20.**

A lendvai Magyar Nemzeti Művelődési Intézet 1998. november 20-án a trianoni békeszerződés évfordulójára tudományos konferenciát szervezett a békeszerződésnek a Mura mentére gyakorolt hatásáról. (A „Mura mente” alatt a szlovén fennhatóság alá került magyar területeket értik.)

A tanácskozáson részt vett *Ószi István*, hazánk szlovéniai nagykövete, aki köszöntőjében arról beszélt, hogy Trianon ma már, a határok kivételével, minden tekintetben

meghaladta önmagát. A magyar politika e kérdéskörben tett lépéseinek vázolója során reális lehetőségként az integráció fontosságát hangsúlyozta.

*Gönc László* költő, történész, a Lendvai Magyar Nemzetiségi Intézet igazgatója megnyitó beszédében a kérdéskör problematikáját a szlovéniai magyarság szemszögéből tekintette át. Kifejtette: mivel a történelemtől hosszú időn át nem lehetett nyíltan beszélni, a helyi magyarságot hiányos